

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

БИСТИН ПАРЛАЛГАВЫСТЫН ЛЕНИНЧИ ЧАҢЧЫЛДАРЫ

1912 чылдың май 5-те, 47 чылдың мурунда Владимир Ильич Ленинниң үндөзү тургускан «Правда» солунун баштайгы номери парлатканын үнгөн. Ол хүнү Совет пар-
лаалының төрттүнгөн кылдыр санаан болган ону чыл бү-
гүдө байырлап эрттери бисте чаңчы болган.
«Союу—чүдө коллективист пропаганда болгаш коллек-
тивист агитатор эвес, харын ол ышкы коллективист орга-
низация» болур дээр дугайында Ленинни өөредигин уду-
тулга болдурган. Коммунист партия парлаалыны күчүгү
күш кылдыр өстүргөн. Ам бистин чуртувуста 65 дылдарда
харын угда 125,5 миллион тиражыг солун, 5109 журнал 135,8
миллион тиражыг үнүп турар. Чангыс-даа капиталист
туртта ычча хой солуннар, журналдар үнмейн турар.
Совет партияга масса дугайында сөгүм салымшык болган
оларың хергелди-биле турттар, коммунизмин хергел-
тешчи бүзүр-биле баран болур деп Ленинни чаңчыл
чаңчылыг чок эдерип байа хөгүдүп турар.

Парлаалга хүнүгүн парлаалыг бистин чуртувус, бүгү
деңиштелгил кижилерге болгаш бичиктир В. И. Ленинниң
төрттүнгөн хүнүгүн бээр 100 чыл болурунун бүдүзүгү
эрттирип турар. Ленинниң бисте белектерин практиктиг
сорулгаларын тодораттын, ол уугу байырлаага белек-
терин турттугү бугу ажалыг чон-биле калып чыгарып
идеялетин ажал чорудууга биле, чангыс элтир сыйрыг кат-
тыжымшыкын демгелээр деп, идеология фронтунун
бүгү ажалыг чорудууга биле, идеология фронтунун
бүгү ажалыг чорудууга биле, идеология фронтунун

Бистин республиканың журналистери, парлаалыг, ра-
дионуң болгаш телевидениниң бүгү ажалыг чорудууга
Ленинниң бисте белектерин биче эвес са-
лымшыкын киирип турар. Бистин тиражы 40 муң ажал
турар республика солундарының бүгү ажалыг кол уш-
шы, үндөш ажалыг Ленинниң бисте белектерин хамаарышкан.
Сөөлү ийн чылдарда бистин редакциялары 40 муң чы-
гам чаагаан алган. Эңне ажал-бүрү мергежилди кижилер
көргөш болгаш хоорайны ажал-ишчилерин сору-
иришкениг биле, ышгарал мураччылары, оларын
дуржулгазын, улаж ажал-агалыгын бүгү ажалыг
ажал-херектиг чедер, чептес талаларын бичип турар. Ном-
чукчуларын чаагаан парлаалыг масса-биле харылаа-
зын улам бичикканыг херектиг-дир.

Масса ортугаң Ленинниң идеяны пропагандалаары солун-
дарың ажалыг кол түлү болуп турар. Сөөлү үеде
Ленинниң теоретиктиг номинал канчаар хандыр өөрени-
рил дөн ышкы, ыңдыг чугада темаларга материалдары
солуннар организастан турар. Тывага улусчу эре-чагыр-
тын тургузарыга тыва улуска дуулаан революцую интерна-
ционалчларын дугайында, Ленинниң идеяны амырдалга

боттадырар дээр идеялетин демисежип турар кижилерин
дугайында хой-хой очерктерин болгаш чүүлдерин «Ленинниң
дадылганы кижилерин», «Ленинниң идеялар Тывага» деп бу-
луңнада парлан турар. Ленинниң чырыктыг оруу-бу-
лугу чуртувустун улустарың найырамыг дугайында
болгаш өскө-даа ол ышкы, Ленинниң ыңдыг тускай арыннар-
ын республика солундары парлан үндүргөн.

Парлаалга Ленинни темаларын чырыдарыга партия, со-
вет органдарың ажалыг чорудууга, республиканың эртемен-
дери болгаш улус ажал-агалыгын ажал-бүрү адыраарың
тускай эртемендери идеялетин киирип турар. Партия, со-
вет, профсоюз болгаш комсомол органдарың ажалыг ор-
ганизация болгаш политиктиг ажалыг дуржулгазын чы-
рыдары бисте белектерин улаж чептес турар.

Бистин хой саныг пропаганда, агитаторларыг, интеллигенция-
ныг толуктекилерин, инженер-техниктиг бол-
гаш эртемен ажалыг чорудууга, партия, совет, профсоюз бол-
гаш комсомол ажалыг чүдө белек нергелдиг номчукчулар
эвес, харын парлаалыг идеялетин дуулажылар. Ажал-
чык болгаш көдө корреспонденттерин хой саныг ажалыг
парлаалга ажалыг, ажалыг «Шыгаш», үндөш чептес
дуулажыны көргүзүп турар. Бай-Тайгада Багай-оол Барба,
Улуг-Хемде Далай Ойдуу-оол, Күнгүртүгүде Сергей Чангы,
Монгун-Тайгада Салчак Молдурга, Чоюн-Хемде Ондар
Аракчаа, Кызылда Семен Самдан, Владимир Ратковский, То-
жуда Аким Доржу болгаш өскө-даа хой идеялетин эштерин
демагелери чугада.

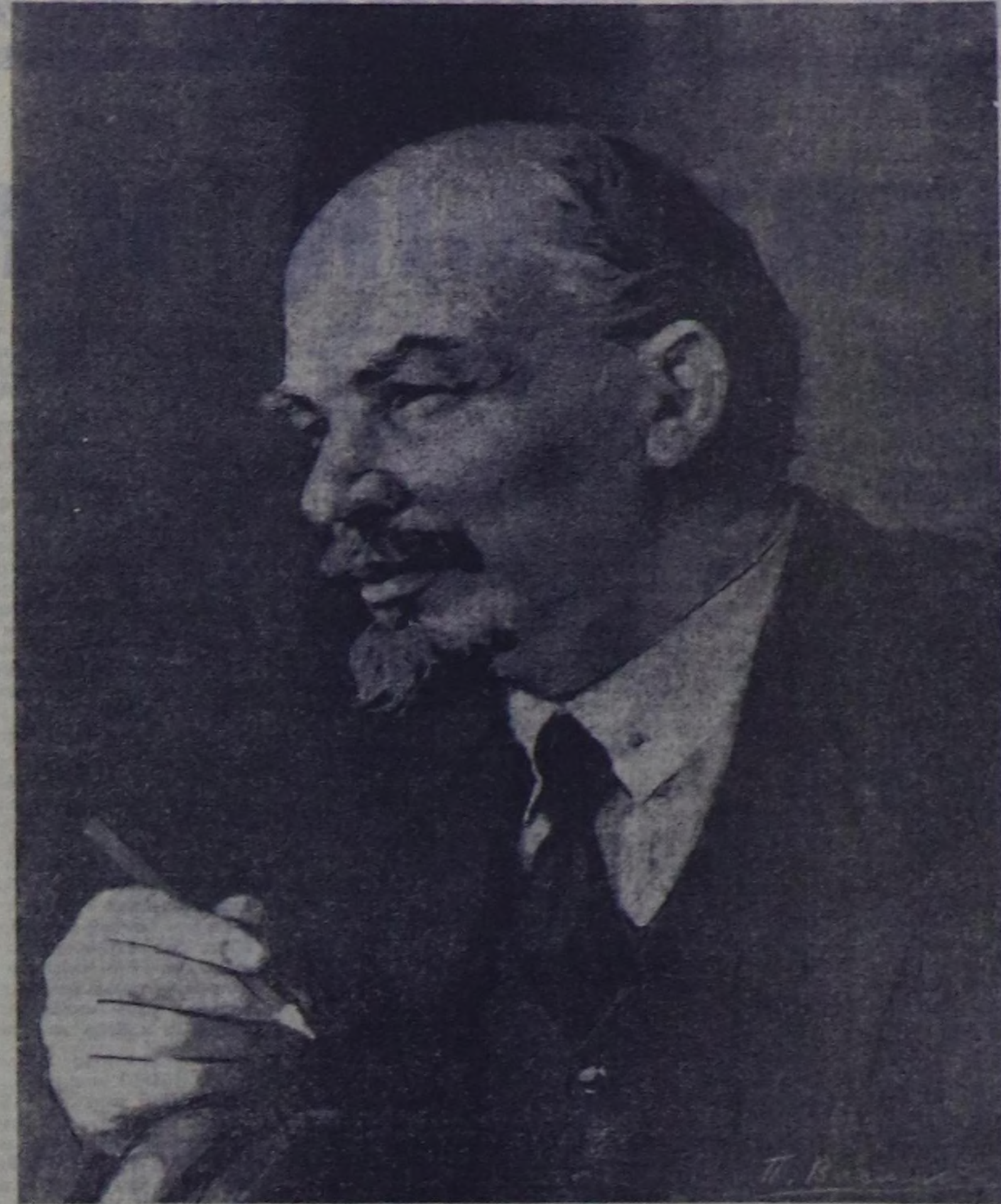
Журналисттерин ажал-чорудууга чугада айтыр
болгаш парлаал материалдарың дээштин, ой-шандалыг бол-
гаш оперативтиг болур. Партия, совет болгаш ажалыг ажалыг
органары материалдар солунга үнгөн соопта оларын кан-
чаар көргөнни хамаарышкан редакцияларга дыңдалып,
дээштин хемчеглерин боттадырып турар.

Моон-биле калы В. И. Ленинниң төрттүнгөн хүнүгүн
бээр 100 чыл онуга белектер талалыг бисте шийитил-
летиниң ажалыг ажалыг болгаш чептес ажал-даа бар. Ном-
чукчуларын дегнелдир болгаш, негеделиг улустарын
мергежилди донгаша сайыраңгайдырар, солунун
жаңыларын бүгү хемчеглерин дугу ажалыг, материал-
дарың идея-политиктиг болгаш эртемен-теоретиктиг дегнел-
тип улам бичикканыг херектиг-дир.

Ленинни тема дээр, бистин журналисттериниң хары-
салыгын хылаадыр. Чогаалыг күштерин бичип
бээр, ханы билигил кижилер бүзүзүндө ол негеп турар.
Ленинниң ажалыг холбоштыр парлаал материалдарга би-
чин-даа бол тода эвес чүдөш болдурбас, ол темата хама-
арышкан бүгү чүдөш чорукка ылап дүшкөн, хыла-
тыг болгаш ажалыг бичиктиг кылдыган турар ужураар.
Республиканың журналисттери, парлаалга ажалыг чорудууга
В. И. Ленинниң төрттүнгөн хүнүгүн бээр 100 чыл онуга
укуштур бистин партиязың белек идеялетин күш-ажалыг-биле
шыгыстырар дээр бүгү күштерин саныр.

„Парлаалга социалистиг тургузуушкуннун, чепсээ болур ужурулуг“

В. И. ЛЕНИН.

Туктары—эн дээрелерге

Область хуваалдыг чок
эвлеттерин болгаш авто-
номнуг республикаларын,
крайларын, областтарын бо-

гаш райондарын көдө ажал-
агалыг. 1988 чылдагы бүгү-
эвлет социалистиг чарыкы-
нын түнелерин СССР-ниң
Көдө ажалыг агитатор-
ствосу биле көдө ажалыг-
агалыг болгаш белектерин
агалыг чарыкың база ажал-
агалыг чарыкың профсоюз
Төө чөвүлелиниң президиуму
кылдып чугаалышкан.

Донецк областың — Во-
лодарск, Закарпат областың —
Иршавск, Киев областың —
Тарашанск, Крым областың —
Красногвардейск, Одесса об-
ластың — Одесса, Полтава об-
ластың — Зеньковский, Ро-
мановский, Милославский, Хо-
мельский областтарын — Во-
лодарск райондары.

Белорус ССР талалыг биле:
Витебск областың, база Ви-
тебск областың — Оршанск
району, Минск областың —
Минск району.

Узбек ССР талалыг биле:
Хорезм областың, база Кап-
кадарык областың — Шах-
риятский, Каракалпак АССР-
ниң — Түркүлүк району.

Казак ССР талалыг биле:
Актюбинск, Уральск областтар,
база Кустанай областың —
Комсомольск району, Соңу-
Казакстан областың — Соно-
ловский району, Уральск об-
ластың — Бурулук району.

Прибалтика республика-
ларың талалыг биле: Латвия
ССР, база Литва ССР-ниң —
Каунасский району, Латвия
ССР-ниң — Добельский району,
Эстон ССР-ниң — Пылва-
ский району.

Закарпат республика-
ларың болгаш Молдав ССР-
ниң талалыг биле: Грузия ССР,
Молдав ССР, база районнар:
Грузия ССР-ниң — Цхин-
валский, Азербайджан ССР-
ниң — Бакинск, Армян ССР-
ниң — Ахурянск, Молдав ССР-
ниң — Дроковск райондары.

Ортааки Азия республика-
ларың зоназың талалыг
биле: Туркмен ССР, база Кыр-
гыз ССР-ниң — Таласк району,
Таджик ССР-ниң — Матвеев-
ский району, Туркмен ССР-ниң —
Тедженск району.

Көдө ажалыг ажалыг бүгү-
эвлет социалистиг чарыкы-
нын түнелерин СССР-ниң
Министрлер Чөвүлелиниң
болгаш ВЦСПС-тиң ший-
тир Кызыл туктары бол-
гаш ажалыг ажалыг тыва
ышкылаан.

Украин ССР-ниң талалыг би-
ле: Крым, Львов, Ровно, Тер-
нополь областтар, а районнар:

ХУНДУЛУГ БИЛЕТ

Ростовтун «Күн-ажалыг
Дон» (ам. областың «Маска») солунунун бичикканыг
1872 дугаар белектер Ростов
журналисттерин болгаш би-
жикчелериниң ховар дон ту-
раскалы болу берген «Эш
Владимир Ильич Ульянов
(Ленин)» «Күн-ажалыг Дон»
солунун ажалыг чорудууга деп
белектер бичкен.

В. И. Ленинни хундугу
ажалыг бичикч кылдыр
соңугу дугайында шийтир-
ген 1923 чылдың май 5-те па-
лаалга хүнүгүн Ростовтун
ажалыг бичикчелериниң
хурамыга хулаан алдыган.
Владимир Ильич алып тур-
ган, ыңчангап бичикч биле-
дин ажал чедирин бээр кыл-
дыр М. И. Ульянова даңчы-
дып турган. Оң дараагында
хундуг Мария Ильичична Рос-
товтунда чаага чорудуу
берген. Ол чаагада минче
дээр:

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

«Күн-ажалыг Дон» солун-
ун ажалыг бичикчелерин
ге болгаш редакцияныг.
Эртин эштер!
Владимир Ильичиниң «Күн-
ажалыг Дон» солунунун хун-
дугу ажалыг бичикчелерин
ге кииргеш, оңке кичээттей
салганга чуректиг ханы
адам өөрүп чегирениниң
тиг оң өмүсүзүндө эл-
гедейлиг.

КАА-ХЕМНИН ТАРААЖЫЛАРЫНДА

Каа-Хем районун совхоз-
тарың болгаш колхозтары-
ның тараажылары республика-
нын өскө-даа райондарының
ышкы, Май бирин байыр-
далын чакы хову ажалыг
агалыг күш-ажалыг элчеге
эрттирген. Байырдалыг ша-
дыгы күш-ажалыг хүннери

ажалыг агитаторлар, механизаторлар Чед-Баш хову-
агалыг 1500 гектар кызыл-
тасты эртемен каш-ла хун-
дугуула тарып дооскан, ам
Саргал ховуула бекдик тем-
пелиг ажалыг киирипкен.
Анык механизатор Савелий
Стародубов ДТ-75 трактор-
биле хундө-ле 90 гектар чедир
тарааны илтирп келген. Оң
эки Александр Живнов оң
база-ла дуула чок ажалыг
турар.

«Бурунгаар» совхозун Ха-
йрыг шөлүндө комсомолчу
аңыктарың алды кижилер
састыгың ажалыг ажалыг
дугуула тарып дооскан, ам
ДТ-75 тракторың башка-
рыкчылары Борис Дал-
данов болгаш Василий Арты-
на, ажалыкчылар Володя Са-
лчак, Ала Ойдунаа, Жангаа
Билчей, Катя Шарай олар
ажалыг өөрүпкүлүг сору-
к кирген ажалыг турар.
Ол анык механизаторлар
Майның байырдал хүннерин-
де 350 гектар кызыл-тасты та-
раанын, Бо найырадыг кол-
лектив боттарың планын
ооналганың ажалыг хууса-
да доозар дээр дүн-хун ди-
вейн ажалыг, хундө-ле 35-35
гектар чедир тарып турар.
ГАЗ-51 машина-биле үрөш
дажылган турар Ондар Бо-
данов үрөш берилдигин би-
чин-даа саадатпайн келген.

Каа-Хемнин тараа ховула-
рында чакы ажалыг бо
хүннерде улам калбарган.
Чакы хат, доңат-даа оларга
шаптык эвес, ыңдыг берге-
лерге утуштур ажалыг
графиктиң база таарыштырп
алганнар.

— Ажалыг чача-ла изи-
түлүк үрөшкө кирди. Бунда
Даш-оол, Билчей Хемче-Саар,
Кушаа Маадыр-оол болгаш
бистин совхозтун өскө-даа ме-
ханизаторлар ажалыг норма-
зын хүнүгүн дала ажалыг
күчүсүдүп турар-деп, «Совет
Тыва» совхозтун бирги сал-
бының өргөлектини эш Да-

ваалай биске чугаалады. —
Тилекчилерге алды кылдыр
күш-ажалыг алдарың тугу
тергилдиги механизаторларга
тысып, оларга шапталарын
берип турар бис.

Салбының Чинге-Дагда
бирги трактор-хому бригады
(бригадир Музалк Черлик-
ов) шийи-ла кызыл
ажалыг турар. Байырдал
хүннеринде 1970 ажалыг
шодуу шийиртп, 200 ажалыг
гектары алдыган. Минерал-
дыг чепилдигиниң база тоң
турар. Чер доңудан чапты-
рылга ажалыг саадап турар,
механизатор ону дүн база
эргей берген. Баштайгы хун
170 ажалыг гектар шодуу су-
луларың үрөшкө чег-
чир.

Хову ажалыг дүргөн бол-
гаш бекдик шийириг чору-
дарыңа идигил агит-хууду-
су, көргүзүлгө салбыразын,
шилчир тукуштартарын бол-
гаш ымырадыг организа-
стан. Механизатор өг-бүлө
коммунист Бунды Даш-
оол биле Билчей Хемче-Саар
оларың тракторунда Кызыл
тук килкип чоруур. Баш-
тайгы беш хонукта олар хүн
норманың 200 хун ч

«СОЛУН-ЧУГЛЕ КОЛЛЕКТИВТИГ ПРОПАГАНДИСТ БОЛГАШ КОЛЛЕКТИВТИГ АГИТАТОР ЭВЕС, ХА-РЫН ОЛЫШКАШ КОЛЛЕКТИВТИГ ОРГАНИЗАТОР»

У. Ч. М. Янов (Человек)

ПАРТИЯНЫҢ КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЭЭ

Час дээрле мээдэ-ле кайгамчык чаагай үе болгай. Арга-ыма, ойт-сиген ногаарым, бүгү бойдуз отту-дирал, чаартым, эрэн шокар торгу хелин кеттигин эгсээр. Хемир болган колдер савазыран, эрэн амын, мөөн, шурап чидар анаар. Хонгуларда тракторлар оларын түзүп-баазын кожа мынкан кылдыр кластептар. Нам түзүп маддар торон черишч дегемнерин долдур чамыкан тарза дег хостуг, шолон олардаан чорур. Ылчанган чакты оттушкунун, сөөгөшкунин үеи деп адал турары чере таварыла эвес. Частың кайгамчык хуннерин бирөөнине, 1912 чылдың Май 5-те ленинчи «Правда» солуи үндөсөлтөтүн тургустунган. Ылчанган ол хунну бистид чурттуң хой-ниини-ан мас бурзүдө-ле паралаганч байырамы кылдыр дегмелеп эрттирин турар.

Бистид паралаганы В. И. Ленинниң ады-биле, оң революстуг ажил-чорудуга-биле тудуш харылааган. Дегемде баггытай Совет күрүсүнүн база бүгү пролетариаттың улау баштыңың үндөсөлтөтүн тургустунган паралага революстуг дуржууганы чедип ап, ону улам байыттылаан. Коммунист партияның херээн-ге болган бодууну чоңуга чартык чүс чыл амык үеиң дургузуда шычы бараан болуп келген.

Совет кижилер партияны ХХП сьездинин тоогутуш шийтирлеринде саздырган улау-сорууганы чедипкиниң күөөдир даш демисе-тин турар бо үеде бистид паралаганыстың партияның өзү, оң ролу улам күштелген. Коммунист тургузушкунуң улау сорууганы чедипкиниң шийтирлеринин херээнге паралага идеилейли көрүп, ажил-херекке чоңуң күжү сыйык ажилдөрүнүң улау дуанын чедиптир турар. Совет паралага чоңуң савал-онолунинң өзүндү илдири болуулаан, коммунизм тургузушкунуң чак кижини кижилеринге аажок улау ролду ойнал турары билдиртир. Бистид Торон чуртувустуң бүгү бузулушарында калбарган социалист чарышты улам күштел-дирин, ону доштыг болдуруулаа паралага, радио база телевидение кол черин ээлен турар.

Чуртун амыдыралында тоогуту улау байыр-дал — В. И. Ленинниң төртүтүнүн хунуңден бээр 100 чыл болур оюнга белеткеди дугайында СЭКП ТК-ның доктаалында паралаганың ролу база билдиргиле-биле тодарыттыган. Ол алдар-ды байыраалага белетке үеинде бистид паралаганы коллективтиг пропагандист, агитатор база организацыя болур сорууганы чедипкини-

гаш күөөсөтүн даш оң ажилчы кичээлгейи доктаалга улауштыр турар. Ындыг болганда паралаганың чон-биле харылааны улам бижилерин негеттигин турар. Паралага ажил-чактыкчы бау-биле чак чүдүлгери тып ажил-дары бо негедэ-биле тудуш харылааган. Совет кижилеринң идеялыг кайрамынчылычче үргүчү савын салыры—паралаганың хундугу хүлөөлгөс.

Бистид республиканың паралага ажилдакчы-лары база оң хой саныг ажилчылар СЭКП-ның ХХП сьездинин болган ТК-ның оң да-рааындагы Пленуунының шийтирлерин күөөсөтти. Коммунист партияның шийтиш баа даштык политиканың чоңа хун буру та-билыралан берип, хоорайны болган көдөниң ажилчы чоңарыны В. И. Ленинниң төртүтүн-ген хунуңден бээр 100 чыл болур оюнга чедип-киниң ужуражы сорууга-биле алган социали-стич хүлөөлгөлерин күөөсөдөн чырыдып тур-тар. Алдынган хүлөөлгөниң күөөдери дээр-ге баштыңың үндөсөлтө-биле холбошкан улау байыраалага толентиг белек ол болур дээрин паралага таймырлааган, чедипкиниң мактан, четистерин илердиг турар.

Паралаганың күжү—оң чон-биле харылаа-аганда. Совет кижилер бодуңуң бүдүрүлгөсүн, колхозунуң, сөөкөзүнүң, кады ажилдап турар экинниң, бодуңуң хууда чедипкиниң илердир-де-ла, бурунгаараагышкына шийтиштыр турар чүдүлгери шүүнчүдээр-де-ла мыа-ла сорууче көрүнү, оон дуаа дилер. Ылангы көдө бол-ган ажилчы корреспонденттерин солун редак-циялары-биле харылааны үзүк чокка тудуш, хой саныг чаааары чоңуң журнуудан би-жил турарлар. Шынал-ла солун, сеткүүл ре-дакциялары оларның дуаа-биле, наа мөдөлери, хайраалдарын, үеиңг салал-онолди ап турар. Оң-биле чегерелетип, ажилчы болган көдө корреспонденттер ажи эрга-дуржууганы та-билыраан, ажил-агыл, култура тургузуш-кунуңда, чер-черде партия-совет органдарың ажилдаа онзагай айтырларын көдүргөн ча-гааларын хой-биле чоруду турар. Эң активчи ажилчы болган көдө корреспонденттерин чижээге, Кызылдың № 2 АТБ-инде С. Крас-нопереоту, Тува-Алтайда каттыкшышкыны-ның ажилдакчыны Ф. Крутовойну, Чадаана АТБ-иниң механизми В. Андреевич, башкы Б. Бар-баны, зоотехник Т. Дамбажыны, колхозчу К. Семис-оолду, ажилчы Д. Чүдүм-оолду бол-

ган өскөлөрүн-даа адал болур. Олар республи-ка союуларының редакциялары-биле харылаа-аны улам бижитышкан, материалдарын би-жиринин аргаан сайырагангайдып турар.

Ажыл-агыларда, бүдүрүлгө, өөредилге, албан черлеринде үнүп турар хой саныг хана солу-нары база ол мышкаш чоңуң илдири болуп тур-тар. Хана паралаганы коллективтиг нежиги-неринге көчүгү чок, чүгө дээрсе орта чүгө-мда ажилдап, өөренип турар кижилерин ажил-ажиң, амыдыралың тода бижээ. Хана паралаганың ажилы тодаргай удуруп, аңаа коллективтиг нежиги-нерин хой-биле кырпш-тыр турар черлер бистид республикада ээсиз эвес. Оларга Кызылдың алы алауңда, күрүңе банкында, Чоон-Хемиктиң «Искра», Барыш-Хемиктиң «Большевик» колхозтарында болган өскө-лаа черлерде партия органдарың хана-марыштыр болур.

Совет паралага баулууг чоңуңу болган, чүгө дээрсе ону чон бодуңуң калбак кыржылаан-биле үндүрүп турар, калбак массаның эрге-ажы-нын камгаалакчы. Солуннар, журналдар, ном-нар оларын коммунизмниң херээ дашт күш-ажылаа соруу кырып, билинчиг үндөсөлтө-биле болуп, башкы, дуалакчы болур хүлөөлгөни кү-өөсөдиг турар. Ындыг болганда паралаганы чон күөөдөниң-биле чагыдып алыр. Паралага чагы-дылганы бистид республикада чыл санында өзүп орар. Топ журналдары болган солунары чон күөөдөниң-биле чагыдып алган номчуп турар. Оң-биле кады республика солунары чон ор-тузунга улам калбарып келген. Солун, журнал чагыдып албаан өг-бүдө бисте барык-ла чок.

Республиканың ажил-ишчилери ам бо хүп-терде 166823 солунар, журналдарын чагыдып алган. Оон иштинде «Шин», «Туви́нская пра-ва», «Тува-Алтай» солунары амык үе-де илтиш-биле 36687 экземпляр тиражыг кыл-дыр үнүп турар. Оң-биле чегерелетип «Тыва-даг-дугу» туду эргелелиниң паркомуну орны «Асбест даш» деп солуу база үзүк чокка үнүп, Ак-Довурак хоорайның туду-дуржууганы, даг ажилчыларын ажил-ижиң ол доктаалга чырыдып турар. Ындыг болзаак, чагыдыла-же кичээлгей салбырлар партия органдары, журналдар Улау-Хем, Эрэн, Овур, Кал-Хем районнарда ээсиз. Чылдың ийги чартымын-да бо ажилды район бурунгу күштелдирер ужу-рут. Ажил-ишчилер чагыткан солу, журналда-рын чылдың ийги чартымында база үзүк чокка

алзын даш, суртаал ажилың кошкатпазы эрге-жок чутула. Чагыдылганы чогуур үеинде ээсизге чедирер кол айтыртың бирээ. Ындыг турбуксе ону хонун-хонун-биле, а чамдын-та харып ай чедир-лаа оолаады боор таварыл-галар бар. Ылангыла ырап олардаа ажилдап турар малчынар чагыткан солунарың улау чоңулаангы-биле ап турар. Почта чедирлге-инде шак мындыг четтес ажил паралага чагы-дылганы моондактап, болушкунуңуңуң чогуур үеинде чоңуң билип алырыңа шийтиштып тур-ар деп чүвени чер-черде партия, совет орган-нар утаап билер керек.

Тываның ном үндүрер чери адырлар айы-биле хой саныг номнары чыл буру үндүрүп турар. Оон иштинде марксизм-ленинизмниң классиктериниң тыва дылче очулурунган чо-гаалдары, политиктиг болган уруглар номнары кол черин ээлеп келген. Ном үндүрер чер 1968 чылда 94 аттыг аны-буру номнары 364500 ти-ражыг кылдыр парлап үндүрер. Оон иштинде чечен чогаал, уруглар номнары болган өөредил-ге номнары нөүдөн турар. Бо чылдың бирги кварталында 22 аттыг аны-буру номнары үн-дүргөн. Парлап үндүргөн номнары чон орту-зунга тардырың оң чутула сорууга болур. СЭКП Тыва обкомунуң бирөөзү бо айтыртың чугаа-лажып көрөш, ном савдылаангышкың экижидер дугайында доктаалды хүлөө ап, оң күөөсөдө-ниң боттандырың респонденттерин баштаар черинге даскан. Оон ном савдылаар калдыр бо талаа-биле чамдан ажилдарың чорудуп кел-ген. 1968 чылда ном савдырың планы 126 хуу күөөсөттиң, аны план баугаар 336 муң рубль-диг номун садар турган, 423.3 муң рубльге сав-гарган. Амык бо хүнүндө 27 тускай маагын, 9 киоск, 36 колуншак бараның автолавка, 25 көдө библиотекка номнары савдып турар. Оң-биле кады 400 ажил хой-нииниң ном тардык-чылары, шөөаларда өөреникчилерин 14 кол-лективни номнары илдепкейлиг непердирип тур-тар. Ылчангаан ном тардылааганда ам-даа четистер хой. Ону дашыг кайдырларын кич-чез алыры эргежок чутула.

Коммунист куш-ажылдың бүдүрүлгөсү—Кызылдың бус-турбикалыг электростанция-ның коллективни «В. И. Ленинниң чогаалдары — өг-бүдө бурунгу» деп кыйгырыл-биле ном тардылаангышкыңуңуң савдып үндүргөн, ол талаа-биле социалистич хүлөөлгөни бот-тарының нини хурамыга хүлөө ап, оларын үлгериң элдеринге республиканың ажил-ишчилерин кыйгырган. Тыва АССР-иниң Ми-

нистрлер Човүсөлиниң чанында паралага эрге-лэи болган респонденттерин баштаар чери ол кыйгырыга үндөсөлтө 1969 чылдың май 3-тен июль 5-ке чедир ном тардылаангышкың амык эр-тирер деп савал үндүргөн. Ону «В. И. Лени-нин чогаалдары—өг-бүдө бурунгу» деп кый-гырыл-биле чорударып шийтирээ. СЭКП об-кому ол савалды дегмээ. Ынчаарга ном та-радылаангышкың бо айның кол сорууга болза, В. И. Ленинниң чогаалдары, оң хой талаагы революстуг, эртем-теоретиктиг, практиктиг ажил-чорудугаа, оң идеяны, СЭКП-ниң болган Совет чактагың иштиң, даштыкы по-литиканың база ажил-чорудугаа, маадырамы совет чоңуң социализм, коммунизм тургузуш-кунуңа киржигезин, оң интернационалчи во-руун, тайың дашт дегмээлини көргүсөк ном-нары калбаа-биле пропагандалары болган чон ортузунга тардыры болур.

Совет улус В. И. Ленинниң төртүтүнүң хунуңден бээр 100 чыл оюнга чоңулаан орар. Улау баштыңың ады совет киж борузунге, бистид республиканың ажилчы чоңуга эртим болган үеиңг. Улау баштыңың ажилы, амы-дыралын тодаргай көргүсөри, СЭКП-ниң ленин-чи национал политиканың ачында Тывага болган социал-экономиктиг улау чартылаага-ны чырыдыр улау улау-дугаан. Ажилчы чоң-нар коллективтериниң алган социалистич хү-лөөлгөлерин күөөсөдөн дугайында айты-рыны паралаганың кол кичээлгейинге тургу-зар керек.

Партияны пропаганданың болган агитаци-онны арга, методун, улау-утказын чоңа чедир таймырлап, хой саныг пропагандисттерин, лекторларын, политформаторларын, агита-торларын ажилчың дуржууганы калбаа-биле чырыдыр эргежок чутула. Оң-биле кады үлгүлүгү, тудушун, транспортун, көдө ажил-агышкың ажилдакчыларын мурнагыч дуржууганың дугайында айтыртың тодар-гай анализтиг кылдыр бижир керек.

Совет паралаганың ажилдакчылары, хой са-ныг ажилчы, көдө корреспонденттер чоңуң ажил-ижиң, амыдыралын партияны бау-биле билдирип кылдыр чырыдар, чал нитиледиг толентиг тургузушкунуңуң кижилерде керекке боттарың улау улау-хууун кырер дээринге чыгың чок.

М. СУГЕ-МААДЫР.
СЭКП обкомунуң пропаганда болган агитация килдининин инструктору.

„ШЫННЫҢ“ БИЖИКЧИЛЕРИ ЧУГААЛАП ТУР

БИЖИДИЛГЕНИ НЕПТЕРЕДИР

В. И. Ленинниң тургусканы болшыевикчи паралага Совет эрге-чакырганың чылдарында күчүлүг, баулууг массалыг, бүгү улусуңу күшү бол берген. Амык үеде Совет Эвилелинде 6500 ажыг солу болган 4300 ажыг журнал парала-тынны үнүп турар. Олар со-вет кижилерин амыдыралыч-че бижик-биле кире берген. Экономикада, өөредилге-уран чүгүлге, чечен чогаала, эртемни болган техниканың чедипкиниңге хамаарыш-кан айтырларын бистид паралаганы бүгү талаа-биле чырыдып турар.

В. И. Ленинниң төртүтүн-ген хунуңден бээр 100 чыл оюнга белеткедиг үеинде улау баштыңың амыдыра-лын болган революстуг ажил-чорудугаа бүгү талаа-биле бижири сорууганы СЭКП ТК Комитеди биске салган. Оң-биле холбоштыр чоңуң солу-нар, журналлар чагыткан алы-ры доктаалга көүдөн турар. 1966 чылдың январьда Кы-зыл хоорайга муң кижиге онаштыр 747 солунуң, жур-налы бижишп алган турган болза, 1969 чылда 1076 бол-ган.

Оон аныга, хунуң-не хой солунары чонга салып тур-ар, ыңчанган бо чылдың ян-варыда Кызылдың муң кижиге солун, журналдарын онаштыр 1303 болуп турар. Чонга паралаганы неперте-ринге харылаа ажилдак-чылары болган хой-ниини та-радыкчылар улау дуанын көр-гүзүп турар. Чижээ, эң ком-бинизмда Л. Полюшнина. № 2 школада Т. Лама. Богулаа бо-жымында Г. Крупека. Тыва ком-плектиг геология экспеди-циясында О. Булкова, пен-сионер Е. Толмачева, «Кок-Тей» совхозта М. Алексеев, аэропортта Л. Мексоров болган өскөлөрүн-даа мааа мала-биле чуталаар керек.

Бистид хоорайда «Прав-да», «Комсомольская пра-ва», «Шин», «Туви́нская пра-ва» солунары бижил-лип ап турары бо чылдың көүдө-н.

Эрткен чылын паралага та-ралып непертер дугайында ленинчи декреттиң 50 чылы-

Хана паралаганы—улау күш

биле холбоштыр ССРЭ-нин ха-рылаа министринин дугаа-лын баугаар хоочун ажилдак-чы З. Ковартака. Бугалар У. Скрышченкога байыр че-дирген. Тыва АССР-ниң ха-рылаа министринин бүдүрүлгө-тех-никтиг эргелелиниң Хундугаа бижиктери-биле чагылыга та-лаа-биле инструктор Л. Бо-карева, киоск ажилдакчы-лары М. Нагорная, А. Брати-кова болган өскөлөрүн-даа шапнагылаан.

Амык үеде союзпачатын ажилдакчыларынч паралага-нын хой-нииниң непертерди-чилерин мурнуңда чылдың ийги чартымында паралага ча-гылыгаан чедипкиниң чор-удуар деп улау сорууга туруп турар. Чүгө Кызыл хоорайга хамаарыштыр 13 муң кире со-лунары, журналдарын ча-гылыгаан чыл төңүзүңге чедир улаулары эргежок чуту-ла болуп турар.

Оон иштинде Кызылдың башкы институтуна, Кызыл-сагы черинин бүдүрүлгө-леринде улаулар чагылыгаалар анык хей. Чагылыгаалар-ны улаулар талаа-биле ажил-ды бо хүнүндө божулаага бажыныла, шериг көрө-нө. Кызылдың төлө-лө салбыраңа, Тываның комплектиг геология экспеди-циясында, онкодиспансерде болган өскө-лаа организаци-яларда чедипкиниң-биле чо-рууңуң турар.

Паралага таралыгазы — улау политиктиг ажил. Бүдү-рүлгө, албан органдары чед-леринин партия, комсомол ор-ганизациялары бо ажилче ки-чээлгейи улауларын, пар-тияның идеолоттуг ажилында бо чутула темчегин чедип-киниң чорудар дашт савын салышкының улауларын, чылдың бирги чартымында ча-гыттыган солунары, жур-налыңуңуң чүгө бурун-биле чыл төңүзүңге чедир ула-дыры эвес, харын-лаа ча-гылыр улам көүдөн турар-дын чедип алыр дашт ажил-даар ужурут бис.

М. НИКОЛАЕВА.
«Союзпачатын» Кызыл агентилениң начальниги.

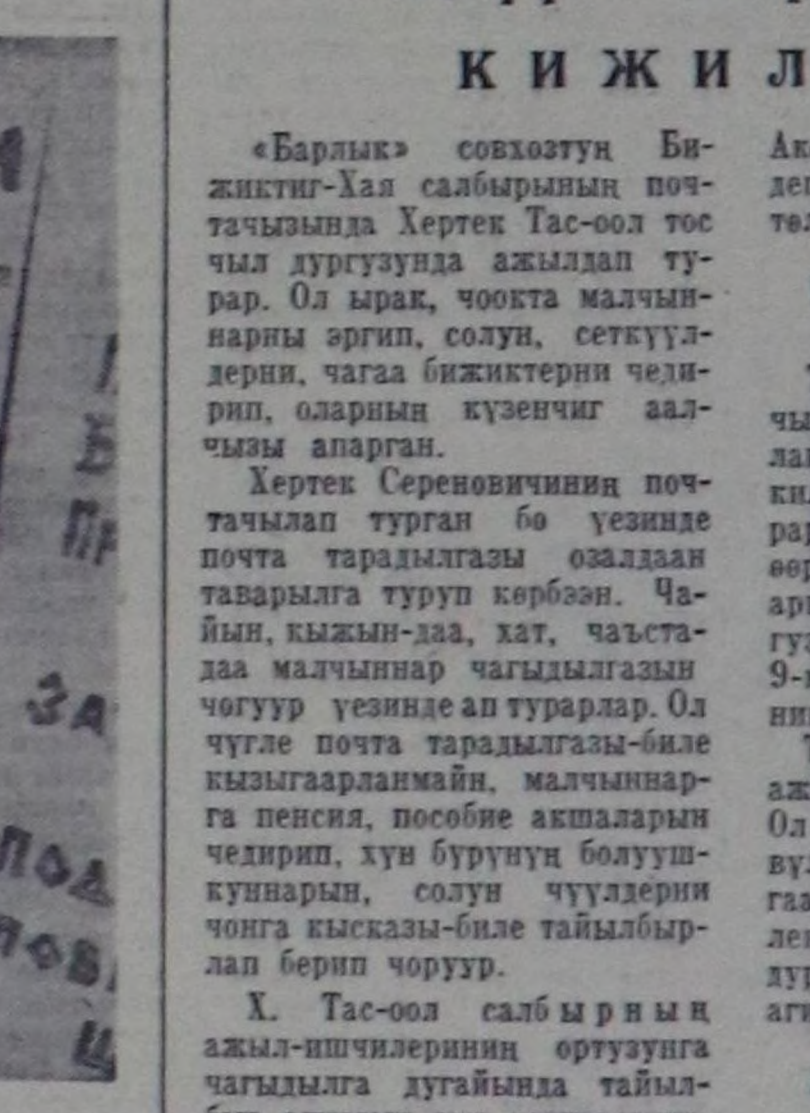
Бөдүүн мергежилдин кижилери

биле оң бижиң, чурган кыйгырылары болган көргүзүлгери беш чыл планыңг савдыган соруугаларын кыска хуусаада күөөсөдиг, комбинатты амылгалга кире-ринче ажил-ишчилерин соруу кырып тур-ар.

О. ОХЕМЧИНИҢ ФОТОЗУ.

Бөдүүн мергежилдин кижилери

«Барлык» совхозун Би-жиктиң-Хая салбырының по-чатымында Хертек Тас-оол төс чыл дургузунда ажилдап тур-ар. Ол ырак, чокта малчы-нары эргип, солун, сеткүүл-дерин, чагаа бижиктерин чед-рип, оларын күзөңчиг аал-чызы апарган.

Хертек Сереновичиниң поч-тачыллар турган бо үеинде почта таралыгазы оолааган таварыла туруп көрбөс. Ча-йы, кыжын-лаа, хат, чыста-даа малчынар чагылыгаан чогуур үеинде ап турарлар. Ол чүгө почта таралыгазы-биле кызылаарлаңың, малчынар-га пенсия, пособие акалдарын чедирип, хун бурунч болуш-кунарын, солун чүдүлгери чоңа кысказы-биле таймыр-лап берип чорутур.

Х. Тас-оол салбырың ажил-ишчилерин ортузунга чагылыга дугайында таймыр-абы ажилың эки чорутканын-дан малчың бурунчүң бо чы-лын чагылыгаалы турарын чедип алган болган чартык чылда чагылыгааны уадыр дугайында ажилды организа-стыг чорудуп турар.

Салбырың ажил-ишчилери Хертек Серенович Тас-оолга улау бузуурдиг көргүзүп, ону

Хойжунуң олчазы

Танды районда «Менегей» совхозтуң суралгы хойжузу Оюн Төкөл-оол Эндерикиневи-чинин 612 төрүүр хондан 400 хой оолаан болган 62 хой ийиствэн. Шупту 462 чаш хураганы онча-менди өзүп, доругуп турар.

Оюн Төкөл-оол бо чылын 100 хойга онааштыр 105 ху-раганың, бир хойдан-на 2,5 кг дуну алыр хүлээлгелиг.

Хойжуну дузалакчылары савдыкчылар Давза, Нок-кыс болган Очур-оол еларын кы-зымак, үлгелериг ажил-ижиң койму мактап турар.

Оюн Төкөл-оол араары, 2 ай киреде эмичиг чыткан, чок-та чаа үнгөн болган ам за-лында ажил-ижиң башкырып эгелер берген. Ол азып тур-ла, сөк огу Оюн Давза ор-нунга койму мадап ажаап турган.

О. ЛАМА.

„Чодурааның“ хойжузу

Тес-Хемниң «Чодураа» кол-хозунуң хоочун хойжузу Иван Амырдаевич Чамзын-оол бо ча-зын улау өөрүшкүлүг болган. Ол бодуңуң казаны турар ко-дан хон чүгө берге кыштан менди ажырган эвес, харын төрөн хойларыңдан 51 хура-ганы ап, 100 хойга онааш-тыр 95 хураган алыр хүлээ-лгезин ол ажыг күөөсөдиг, М. КАЛЧАН.

Кызылаангыш чылдан ышкан, дыралдынып, Кызылтангап динмиррооник көсөткөдөн. Шугаак-Хамы кыска дагы аны хамнаан: «Чурталгазы бойлаң-дыр» деп көсөткөдөн.

Остар чүшкүң, эргиниңер, эдлер харан, Оруктарыңа истер көсөк. Шип-ле нимжэн. Кызыл-кызыл төжөңгөстөр элим иштин Кыйгы салчым, алаа дооскан, чүү-даа чок!

Шак ол өйдө бир-ле черге карааны Шавымырлар, сугурут дөрбөн өйүп турган — Ээр-оолдун эргениңе кирген аскыр Эди чүрүк, эеп, херлин, дүжөп турган.

Даштын маддын хаайы эдин, ораныкан, Дамдык алдаан, дер суг дүшкөн карада бо! Казак ээр төрөңгизин дадырадыр Кайгазың доо каттырмаан чортуң орар.

«Караланың бажын, сөөгүн, элген соода Хаджыныга кампын-биле азыр өкөс. Чылгазың башкычыңа өрөткен оол Чыргалдыг шаг ээри боор чорутур болуң!»

Чайгы шөлөө үеинде аалдан чорасын. Чаштын чытан шүдүлгөдиг оон тытпым. Ада-чуртун дайныңа тынлаан келген Акым болган, номучукчума бөлөөм туттум!

Анатолий ДОПЧАА.

МАГАДАНЧЫН КӨРҮНЕРЕМ

ТЫВА ЧЕР агаар-бойдуу шырша-даа бол, кайгачк чараш орандарын бирээ. Мындаа-даа оон чону эрге-меле-даа, үжүк-биким-даа чок чоран. Революция мурунда тывалар дөргө уттундурган кижилер болуп, иштак, даштыкы дараакчыларга башындырып, өзүп төнөр чеген турган. Бистин туртувустун өскө-даа бичин уаустары мышка, чайлаш чок өзүп төнүүшүндө тываларнын тыным Октябрь революция камгалап алган.

Бүгү делегейнин ажалы чыгарынын мына башымыз болган баштыгымыз Владимир Ильич Ленин, Уагу Октябрь чаа амырларды, кижилер санаттарар эрген, Совет делегейин бүгү-ле улаустары-биле бүгү чүгүлдөргө дең эргесерин, национал културалы кабарынын хөгжүдөрүн камгарып чок дөргө ар-галарын тываларга берген.

Кижилер тереңтенип иштин културалынын эртин бөлүктөрүн ажалыгарын оорун үжүк-биким бистеге ажалдып берген. Делегей културалынын ажалдык кижилер делегейде чаартагаларын иш-бүрү хөгжүдөрүн болган кижилер ажалынын улаа-бодулуна халымын бистеге чүгө угаалды берген эвес, харын ол делегейде боттун чогаалымын туржук бодун тывар аргамын берген.

СОВЕТ ЭВИДЕЛИНИН бисте мышка биче нация улаустарынын културалынын хөгжүдөргө бистин бүгү туртувустун эртем, културалынын иштин чечектенишине

Төөгүдөн ол кайн-даа аралып чыккан. Төрөн дымчыска до-раан ол солунарын үндүрүп, номаарын парала эгелер берген. Тыва литературалык дым тыптып келген. Тыва дым уттундурган туржук, улам сайырап, савары составы ба-лып, оон ширээччилер даа көвүдөн.

Ийн улау сыман арамга, Азия динтин чок ортузунга астып чораш турта кайгачк чаага чартыгалар болуп, хой салгып школар, экилдер, клубтар, култура ордунары, балык, медицина, музыка, уран чүгү улашты-лар, харын-даа институттар ажалдап, ол бүгү тываларга барлап болуп турар. Бүгү Эмеледе беш сураалык үстүр бүдүргөсү тыптып келген, амык палыкы техникка-биле чечектенип-ген сайырап кайн-даа ажал-агы улам хөгжүп турар. А-томобиль оорун санаваска бо-лгон, агаарып ак-коч орту тыва чегин бүгү чүгү-биле харылаштырып турар. Тыва-ларын оолдары — Холуу, Чимий-оол, Канчыр-оол бо-лган оон-даа өскөргө күчүгү-каа экилдерин башкычы-лар болуп, төрөн чонуга бүтүрүлгө бараан болуп турар. Бистин республикамыз ырак чег кылдыр сагынды-рык. Тываларын чүгү-биле де башып оор ама-лымын көрүдөрү.

УЛУСЧУ уран чүгү ма-ганмаа кылдыр хөгжүп оор. Национал хөгжүм-шя театр-ды, «Чечек» дор ансамб-ли бис. Бо чымын филармо-ния база тургустунган. Шаа-

ууртканы тыва ширк арти-стерин барык бүгү делегей би-лир деп хоорм чокка чуга-лап болур.

КУЛТУРАНЫН. уран чүгүдө хөгжүдөргө бистин чедишкени ер на е чүгө бистери эвес, харын хой националдык туртувустун бүгү улаустарын, даштыкыда бистин оңуктерияны база өөртүп турар. Советтер турту-лун акы-дуча улаустарынын өс-бүлөсүндө дең эргелерин бирээ-ти тыва улус кел-пир уешиче бүтүрүлгө шүрадин оор.

Октябрьнын хер алаи дең оорган тыва чегин огу, киз-оран туртувун бозуап алап болуп, коммунизм туртувун-туралынын хураа ени де мангыт туржук ээлеп ал-ган кидик чокка башып оор магаданчынын көрүндөн. Амырлардын, ажалы-иш-и кады-даа адыртып кижилер бодунун арга-мерже-лини көргүдөн тываар арга-лыт. Оон чижелерин башып саныдап көр-дүр бис. Ме-дереди беджеринин, мер-ежиди өстүрүлгө оруктары хостуг. Эртемде, эки, баш-кы, агроном, зоотехник, ге-олог, географ, спортчу, ин-женер, аам өскө кым-даа бо-лур ажалы кижилер бүтүрүл-гө бодунун амаарлар.

ТОРЭН чолу-туртун ас-кежиги амырлар-туртувун-туралынын дугайын бо-лап келген, оон бистин пар-тиялык диния национал политиканын тилекте-кылдыр көр бис. Ол полит-ка улау, биче улаустарын арамга ылаады тургусай, харын саймалдык болган чечектенишкенин дөмө аргаларын оларынч тус бу-рун ажалды берип турар болгай.

Сергей КЫЗЫЛ-ООЛ.

«Аас-кежиги ийстер»

А. ДЕМБРЕЛДИН фототуду.

«ШЫННЫ» КОНКУРУЗУ

КОНКУРСКА КИРЖИЧЕР

В. И. Ленинни төртүтүнгөн хундөн бээр 100 чыл оюнга холбаштыр «Шын» солун редакциясы эң эки очерк, рассказ, репортаж, эң эки фото-чурун дээр конкурсту чарлап тур.

Конкурстун кол сорулгазы — улуг баштыкчынын өвүр-хевиринин өндүр-улуун, ленинчи идеяларын, Тывада боттаныш-кынын, ленинчи өөредигин, СЭПП Төл Комитетинин, Совет Чазактын ачында Совет Тыванын экономика, култура тургузушунда, Тыванын кижилерини амыдыралында болуп турар бүгү талаалы улуг чаартылгаларын көргүдөн. Ол ышкаш баштыкчынын 100 чылын ала-ардык юбилейинге төлөтпг белгелерди ужураштыр дээр амыдап турар кижилер-нин кеңээ-шалып ажалы-инин, күш-ажы-ды коммунистти өзү-биле көрүп, ажаа бе-дик харысалгалык болуп турарын, күш-ажы-дын хогун салгалынын кижилерини аныктарга улуг үлөгер-иним болуп чоруун, улаустарын найыралын, оон кай-гамчык демин, күштүүн, совет боттут амыдыралды уран-чечен, бедик идеялы кылдыр чуроп көргүдөн конкурстун кол негелдери болуп турар.

Совет боттут амыдыралды көргүзүп би-жирде коммунизмни тургузушчуу кижини моральдык дүрүмдери канчаа сагып, оон ботандырып турарын көргүдөн ут-туп болбас. Амык үеиш кол сорулга-рынч бирээ инитилелдин кежигүнерини күш-ажылынын болган амыдырал-ын културалынын, төлөтпг мезу-шар-нын база кижизидилгизинин дугайнда ленинчи чагыларын амыдыралга ботан-дыры болуп турар. Ынчанга бижиттин-ген очерк, рассказ, репортаж коммунист-кижизидилгеге улуг салдары чедирген турар умурлук.

Фото-чурунгар кижилерини кылып буауруп турар күш-ажылын, өөредилгизин, даштанылгазын, найыралын, экономика болган култура тургузушунда хөг-жүп сайырап турар бүгү чүгүдөн. Тыва-нын бойду чурумалынын онзагай чара-жын, солун этюдтерин эң эки композиция-лыг, идеялыг утга-шынарлыг кылдыр тырт-тыргаш, кылагар (глянцевая) саазына 18x24 см хемчээлдиг, кончук тода кестүп турар кылдыр парлааш, чорудар.

Конкурстун түнелин 1970 чылдың ап-рельде, В. И. Ленинни төртүтүнгөн ху-нундөн бээр 100 чыл оюну бүүдүзүндө умурлар.

Эң эки ОЧЕРК, РАССКАЗ, РЕПОРТАЖ дээр дараазында шаңжалдары дөктаа-ны:

БИРГИ ШАНАЛ (ЧАНГЫС) 50 рубль. ИЙГИ ШАНАЛ (ИЙ) 40 РУБЛЬ. УШКУ ШАНАЛ (ИЙ) 25 РУБЛЬ. Эң эки ФОТО-ЧУРУНГА дээр: БИРГИ ШАНАЛ (ЧАНГЫС) 25 РУБЛЬ. ИЙГИ ШАНАЛ (ИЙ) 20 РУБЛЬ. УШКУ ШАНАЛ (ИЙ) 15 РУБЛЬ.

Конкурстун негелдеринге дүгжүп тур-ар өчөртөрүн, рассказтарын, репортаж-тарын, фото-чурунгары солуга парлап турарын дөктааны.

Конкурстун жюриинин составында жур-налисттер, чогаалчылар кирип турар.

Бистин адреси: КЫЗЫЛ ХОРАЙ, ШЕТИННИН-КРАВЧЕНКО КУДУМЧУЗУ, БАЖЫН № 3, «ШЫН» СОЛУН РЕДАК-ЦИЯЗЫНА. «ШЫННЫ» КОНКУРУЗУНГА деп бижир.

Конкурса идеялыг киржиңер, эргим номучулар. Силерге чогаалчы чедиш-кижнерни күздөмөс.

КӨРГҮЗҮГ ЭКИ БОЛГАН

Өвүр районун төвү Хан-дагайтыда туду-сестелге уагустогун ажалчынары В. И. Ленинни төртүтүлгө-ниден бээр 100 чылынга бо-лган Совет Тыванын 25 чыл оюнга чедишкенин ужура-жы-биле 1969 чылда кылдыр планын ажалдарын Октябрь-нын социалист Улуг рево-люциянын бетинде — ноябрь 1-де доозары-биле тодаргай социалист хулаагы берип алган ажалдап турарлар.

Коммунист Донгак Стан-оол, Монгуш Чарам-оол олар-нын удуртка бригадалары ай санында планын 130—140 хуу күөсүдүн турган, 1-ги квартад планнын тус-ту-зунда ажал күөсүткөнгө. Монгуш Чарам-оолдун брига-дазы планын 183 хуу, Донгак Стан-оолдун бригадазы 123 хуу күөсүткөн. Бригадаларда боттаныш тудуку мер-ежени бектип, күн норма-зы 120—130 хуу күөсүдүн турарларынч саны өзүн ту-

рар. Оларынч чижонго Саяа Чечек-оол, Кара-Сал Чапаев, Монгуш Кызыл-оол, Донгак Седен-оол болган оон-даа өс-көлөрү адап болур.

Москва чыгарынын эгелөөн ленинчи субботниктин чар-тык чус чыгынын юбилей-нин хуңдуге бригада кел-пиринин чамдыктары Хан-дагайты оорумка школазына хөгжүдөр допак белеткени-ге ажалдап, чамдыктары боттаныш ажалдап турар объектинге туду кылып, 250 рубльдин ажалы кыл-ганнар.

Монгуш Чарам-оолга удурт-кан бригада (10 кижилер) аян өргө чуртаар бир бажыны Бүгү-делегей-нин ажалы чыгарынын эс-сетке каттыгыраалымын байырлаады май 1-ге чедир доозар дээр хулаагы күө-сеткен.

О. ШЫРАП, участок мастери.

Көрүлдө эрткен

1968 ЧЫЛГА ЧЕДИР Тан-ды районун школачы-ларынч төр-түтүлгө уран чүгүдөрүн көрүлдө эртен баштай тус-тус школарынга эрттерилеп турган болза, а ам 1969 чылдан эгелөөн, өөр-ничилеринч бот-тывыгыр уран чүгү көрүлдөрүн улуг клубтарлы савоха болган колхоз топтеринге эрттерер кылдыр аде организастаан. Чижолорго, Хову-Аксынын 8 чыл болган ортумак школа-ры Чал-Кежигин 8 чыл шко-лазы, Калыкты эге школазы, Кочетов 8 чыл школазы, За-гестин ортумак школазы уран чүгүдөн көрүлдөргө «Злөгес» совхозка эрттерер. База ол мышка «Межегой» совхозтун төвүнге Кара-Буулу 8 чыл школазын, Доора-Халын эге школазын, Межегой ор-тумак школазынч өөрөн-кчи-леринч уран чүгү болуп эрттерип планнаа.

Ам бо хундере Тан-ды рай-онун школачыларында В. И. Ленинни төртүтүлгөндөн бээр 100 чылынга, Совет Ту-санын 25 чыл оюнга турса-калар бот-тывыгыр уран чүгүдөн көрүлдөргө чоруп турар. 1969 чылдын ап-рель 19-түн кезинде «Межегой» совхозтун төвүнге

Кара-Буулу 8 чыл ортумак школазынч өөрөн-кчи-леринч бот-тывыгыр уран чүгүдөн көрүлдөргө болуп эр-ткен. Моон мурунда чылдарда эки түндөлдөрүн чедип ач келген Кара-Буулу 8 чыл школазы көрүлдөн ажалткан. Концерттин чарла чыгары уран-чечен өткүт сестер-биле клубта чыгыла чонга байыр чедирбаша, концерт эгел-дөн деп чарлаптарга көрү-чүлөр динитиг ажал час-кашчыныг уткуп алганнар.

Бо коллектив бедик органи-астымын, уран чүгүде эки чүткүл, сорукутуу бүүдөтп-шаа, концертти «Ленин бис-ти-биле», «Өлүм чок Ленин» деп ырлар-биле көрүштүг ши-мелдиг эгелен. Ол-ла шко-лазын ай-чангыстан көргүс-кен номерлеринч иштинде 3 класстын өөрөн-кчи-зи Тана Николаеванын «Бистин төрт-түтүлгө чегин» деп ырым көрүчүдөрүн сонуграткан. 2 болган 4 класстын «Чоруур мен бе, чоруу мен бе» деп таныш кууседио турар өөр-

өчкөзүлгөн идик-хевини каастаагы болган танышын тең куусеткени аки болган. Моол улустун мына ырызы болур «Алым» деп ырын 3 класстын өөрөн-кчи-зи Люба Хунажыктын ырлап куусет-кени бүгү көрүчүдөрүнч со-нуургалын хаара туткан. Та-на Николаева В. И. Ленин-нин музейи» деп шүтүлгө сестерин шы, тода чугаалап, уран мергежидиг номчаанын демдөгөрү чугула.

Танды районун школачы-ларынч май айын 9-та рай-он төвүнге болуп түндөз кө-рүлдөргө Кара-Буулу шко-лазынч концерттерин 15 но-мерлерин жюри кирген.

Дараазыда Межегой орту-мак школазы. Бо коллектив эрткен чылын база бирги чер-лерин алган, а бо чылын олар-нын концерттин утка-шына-рын багай деп болбас. Ният-ны ырларын, массалык тап-пыларын чараш тургускан. Концерт тодаргай темалыг. В. И. Ленинге турсааткан монга-биле концерт эгел-дөргө. В. И. Ленинге турса-каткан монга-биле кижизид-илге утка-шынары аки, ыгчаала-даа күөсүдө-дө киржип турар чамдык 5-ки класс өөрөн-кчи-леринч белеткел таарым, эки эвес. В. И. Ленинге турсааткан монга-биле сонда ий-чак-гыстын номерлеринч иштинде эки деп көрүчүдөргө болган жюри үнелеткен чүгүдө «В. И. Ленинни ады-биле» деп Мария Ото-нованын шүдү, Зол Оюнуц «Ленин дугайында» ырыз, 8, 9, 10 класстарын оолдары-нын «Гренада» дугайында ырым, «Лен» дугайында 10 класстын урустарынч ырым, 10 класстын өөрөн-кчи-зи Светлана Калининни тыва улустун ырым «Текей-оол», 5 а класстын өөрөн-кчи-зи Светлана Земскованын «Цено-ту» тоолу, 7—8 класстарын урустарынч «Летка-өлк» деп таныш, 8 класстын өөр-өн-кчи-зи Сергей Доржукут дикр оюннаны, 9 класстын өөрөн-кчи-зи Надя Петренко «Курган» деп ырыз бо-лган.

К. ХОЮГ-ООЛ.

МОТОКРОСС

Хуу бирги, ийги, ушкү чер-лерин 175 куб сантиметр иш-кир цилиндрлыг мотоциклер-биле чарышка спорт мас-теринге кандидат Константин Артёмов (Ак-Довурак), бирги разрядчы Владимир Рожков (Кызыл), ийги разрядчы Олег Соросован (Абакан), 350 куб сантиметр ишкн цилиндрлыг мотоциклер-биле чарыш-ка спорт мастери Леонид Павин (Ак-Довурак), ушкү разрядчы Анатолий Пшеначов (Ак-Довурак), ийги разрядчы Леонид Матвеев (Абакан) олар, а командалар айы-биле Ак-Довурак, Абакан, Кызыл хоорайларынч командалар дараалаштыр алгылаан.

Кросс организастыг, бедик спортчу дегилге эрткен В. СОЛДАТОВ, маргыдаанын кол судьясы.

спорт

В. И. Ленинни төртүтүлгө-н хундөн бээр 100 чыл бо-лурга турсааткан рес-публика мотокроу болуп эр-ткен. Ажаа Ак-Довурак, Кызыл, Абакан хоорайларынч пилин-дек мотоциклеринч ко-мандалары киришкен.

ТЕННИС

«Спартак» аки тура спорт инитилелдинч стол тенни-азы бирги чер дээр республи-ка маргыдаанын доозулган.

Ажаа бо чылын Кызылдын педагогика институтунун ку-мандазы чедишкенинч кир-жип, 17 саны ойлап алган, бирги черин ээлөөн. Эр, төрө-жөн улаустар, урулгар аразы-ла хуу бирги чер дээр мар-гыдааларга база уу дээр өөредилге черинин студент-лери тергилдеп, чемпион ат-тарын чаалап алган. Ал дээр-ге, кымга-даа уттурбаан Вла-димир Москаленко, Валенти-на Кужугет, Вали Субботина олар-дыр.

Команда айы-биле дараа-зыда шаавадыг черлерин «Спартак» (Кызыл) болган Миусисен АТБ-инин коман-далары алган.

Эрткен даштары хундере Кызылда културалынч болган даштарыныч Гастелло ат-тыг паргылыч ола тенни-залына В. И. Ленинни төртүтүлгө хундөн бээр 100 чыл бо-лурга турсааткан херэженинч программанынч кириштирген теннис мар-гыдаанын болуп эртен. Ажаа 13 команда 22 херэжөн бо-лган 13 кыс киришкен.

Олар Бай-Тайга, Чоюн-Хем-чик, Эрвин, Танды, Овур, Бил-Хем, Барыш-Хемтин, Кан-Хем, Улуг-Хем райондары, Кызылда, Хову-Аксында а жал кылган.

Херэженинч болган кыс-тарын тус-тус бөлүктөргө чар-га. Бир бөлүктө-нө шүтүлгө ийи кижилер түндөз оюнгарга киришкен.

Хуу бирги черлерин Седия Аран (Улуг-Хем), В. Ондар (Чоюн-Хемчик) олар алган, а команда айы-биле бирги черин «Спартак» (Кызыл) коман-дазы алган.

Л. ФЕДОРПНА.

Кызылдын педагогика ин-ститутунда болган стол тен-ниин хуу бирги чер дээр маргыдаага В. Москаленко, урулгардан Ораламай Оюн олар тизиле.

К. КАЛЫНДУУ.

Редактор К. Н. ДИИГА.

Кызылдын электростанциясында септеки-слесарыларын Пой Шек Син удуртка бригадазы эки ажалдап турар. Ол бригаданын кежигүнерин коммунист күш-ажыл бүдүрүлгө-н коллектив махтап турар.

ЧУРУКТА: Пойиуц бригадазы. Солагай таладан алды ду-гаар кижилер — бригадир Пой Шек Син.

А. ЮРТАЕВТИН фототу.

К. ХОЮГ-ООЛ.

кино

МАЙ 6-ДА
«НАИЫРАЛ»: «Вий» 10.30, 1.15, Улуг ша-нал» (1-ти, 2-ги серияла-ры) 3, 6, 9 шактарда.
«ЕНИСЕР»: «Айболит 66» 10, 2, «Дуруажы-гаш» 12, 3.50, 5.40, 7.20, 9.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Ушчоон кижилер» 4, «Чаралы тур бис» 4.45, 6.40, 8.30 шак-тарда.

Бисте ары чигири амзааан кижилер кайда боор. Ол чегин чаагай, хоолуу уе-дүптен бээр билингир болгай. Бурунгу гректер ары чигири бойдустан эң үнелиг белээ динир, ынчангаш бурганнар ары чигиринге чоруу эң дээжини амбозия-биле чечме-нир болганда, оларда өлүм чок деп билип чораш.

Кижилер аш-чегини химик-тик составын тодаргайлап өөр-ни берген уеден бээр ары чиги-син ол хире улуг үнелиг дээр-инде бичин-даа хөөредиг чозо-апарган. Ары чигиринде кижини кадыныг кончук чугула бүү-мелдер: глюкоза, левулеза, бес-дуастары, фосфор, кальций, яб-локо хоолуу, арага, лимон, сүт ки-слоталары, витаминер, антиби-отиктер (пенициллин, стрептоми-цин, гаммацилин болган ш кылы-рынга амыглаттынар органиктиг бүүмелдер), өскө-даа холунсаа-лар бар.

Ары чигирини бүткен кол кес-терги глюкоза (виноград чиги-ри) болган левулеза (чимис чи-

Ары чигири кадыкка чугула

гири) болуп. Кижини организм-ин ажалдап унаауер күжүнү хой кезини ажаа ол чигирлер бээр. Иенин эмиг судунге болган иени судунге эвээш болуп белок-ту чаш уруг ары чигиринден алыр.

Ары чигири ындыг хамык шы-нарларлыг болганынч ачында чем-даа кылдыр, хей-хай аары-ларга уауу ш кылдыр база амы-глаттынып турар.

Чимээлорго, оюлганнап (код-уунга болган узун-шөйүндүзү-н) аараан кижилерини ары чиги-ри-биле эмнээр, оон түнчели эки болур. Эртөн шимчилелдерин болган өөредилге ажалын чору-ауп турар Москва, Курск, Ново-сибирск хоорайларынч эмнелге черлеринден алдыган медээлөр ыччалдыр бадыткан турар. Оюл-ганнаар аарыларынч ажаа арга-биле эмнээр, аары үш кижини-нч бирээзинин, ары чигири-

биле эмнээр, ийизини оюлган-нынч халгып экирип турарын ренген шимчилелдерин шызыт-кан.

Глюкоза көвүдээр, чүрөк шыганынча ары чигирини эки салдарлы болурунгу дузалыг. Профессор М. В. Големб эмнел турган аарыг кижилеринге ары чигирин хунун-не ортумаа-биле 70 граммнан, ийи ай дургузунда берип келген. Оон түнчелинде эмнетиенерини шүптүзүнү ка-дынынч экижизин ажаа билин-ген. Москва, Одесса болган өскө-даа хоорайларынч эмнелге чер-леринге наркатын чамдык аары-ларынч, гипертониктиг (хан хөөрзөр) аарылаан, мага-бөттүн, чүрөктин хан дамырларынч на-дыганыр аарындан аарааннар ары эмнээринге ары чигирин амыглатты чедишкенинч болуп турар.

Ары чигирин үс-биле холааш,

балыг эмнээринге база амыглат-турар апарган.

Днепропетровскинч медицина институтунга ары чигири чип эмнедип турган уруларынч дең-зизи ары чигири амыглатканын, ажаа арга-биле эмнедип турган үс-чегелеринин, деңизинден ийи катап аар болган. Иенин аар-рындан аараан уруларга дис-кульфанни ары чигири-биле хо-лааш берип турарга, ол аарынын негтерерининч микробтарынч шөйүндөн ылгалып үнери бир хонук дургузунда-ла чиде бээр, а чүгө чагыс дискультан-биле эмнээр, ол микробтарынч дең-деринге беш хонук үс эртер. Ол кончук солун.

Ары чигири-биле кижилер боду-нуң туралында эмненип болбас, ону амыглатар хемчээни болган үезинде дугайында эмненип ай-тышынын сагыры чугула.

Улуг кижилерге ары чигирин

ийи ай дургузунда хундө-ле 100 граммнан, уруларга — 30 грам-ман бээр чогучалыг болур.

Ары чигири амыглатарын ол хемчээлден көвүдөтпөс болза чо-лур — оон көвүдөй бээр, орга-низмге углеводтар эмин эрттир хой шүңгээй берип болур.

Ары чигирин суугарга хоюдуу алгаш амыглатарга, түнчели эки болур.

Ары чигирин хлебе, сүтте, кадыкка, чимистерге холуп кижирге, оларынч амадан шымары, калорийли (чылыг бээр шына-ры) болган шүңгээчели экижир.

Совет Заилеи ары амыгынын болган ары чигири чыгарынын галазы-биле делегейинч бирги чегин ээлеп турар. Ынчалзамо ары чигирини элбикшилин тур-гузарынга бисте бойдустан бар куралдарларынч шөолт эвес-ле кези амыглаттынып турар.

Чалгынныг ишчи арыларын СССР-ниң бүгү булуңурынга өс-түрүп турар умурлук. Ары амы-лынын продуктуларынч элбик-

шили биске ынчан тургустунар, арыларынч доозунар-биле ур-валаштыр үнүштер — чимис, кат, мал чени, эфир үзү болган тех-никтиг үнүштеринч дүмүдү база элээр.

Москвада ары амылынын ары азырап, шимчилээр черлиг меди-цина музейи амыглатканын. Музей-инч чанында медицинанын ары амылынын анык сонугарыныч-ларынч клубу тургустунган. Со-нуургакчыларынч ындыг клубта-ры болган белгүмүнери чер бол-ганга организастатканынч туруп болур.

Кижини кадыкшылынга чугу-ла чем — ары чигири ажил-ишчи бүрүзүнүк белем, уруларынч чир чени болган турарын чедип алыры чугула.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.